

Lengyel Zsanett:

Bordy Bella magyar balett-táncosnő és a *Magyar Csupajáték*

„Mindig jó táncosnő akartam lenni.
A jó táncosnő fogalma azonban
számomra többet jelentett a betanult
lépések megvalósításánál.”¹

Bevezetés

Bordy Bella lenyűgöző, korának kiváló művésze volt, aki elmondása szerint mindig jó táncosnő szeretett volna lenni, mint amiképpen a tanulmány mottójának választott idézet is hűen szemlélteti. A források feldolgozása során érezhető – legfőképpen az interjúkon keresztül – odaadó szeretete a művészet s kifejezetten a táncművészet iránt, miközben igazi szakmai alázatról szintén tanúbizonyságot tesz.

Bordy Bella (Gyula, 1909. november 21. – Budapest, 1978. június 28.) magyar táncosnő, balett-táncosnő, illetve balettpedagógus volt. Egészen fiatal korában, mindössze tizenöt esztendősen vált az Operaház ösztöndíjasává. Karrierje során számos film- és prózai szerepet tudhatott magáénak, illetve a *Magyar Csupajáték* előadásaiiban is részt vett. A *Magyar Csupajáték* rövid korszakát Bordy Bella életművének áttekintésekor kimagasló figyelemmel övezem, teszem ezt a gesztust elsődlegesen azért, mert a *Magyar Csupajáték* az 1938–1939-es években kifejezetten a népköltészet, illetve a zene- és táncfolklór szempontjából is különleges.²

Jelen tanulmány célja Bordy Bella munkásságának, karrierjének s azok sokszínűségének rögzítése, összegyűjtése, miközben a *Magyar Csupajátékot*, annak releváns szeletét szintén igyekszik elhelyezni a művésznő életművében. Ezt a feladatot a dolgozat két fő szegmensben teszi meg: 1. Bordy Bella munkásságának főbb állomásairól, kimagasló sikereiről, jelentős pillanatairól tesz említést; 2. beemeli a diskurzusba a *Magyar Csupajátékot*, ezzel a mű és Bordy Bella kapcsolatát kívánja kontextusba helyezni.

¹ LIGETI Mária: *Beszélgetés Bordy Bellával operaházi jubileuma alkalmából* = *Muzsika*, 1964. november 1., 11. sz., 28.

² SZÉKELY György (szerk.): *Magyar Színházművészeti Lexikon*. Bp., Akadémiai Kiadó, 1994.

Bordy Bella karrierjének áttekintése

Bordy Bella karrierjének főbb momentumai során figyelmet kapnak főbb mes-
terei, illetve olyan események, amelyek leginkább formálták művészeti pályá-
jának irányát. A tanulmány első szegmense tehát Bordy Bella karrierjének át-
tekintésére vállalkozik, miközben megemlékezik azokról a jelentős pillanatokról,
amelyek a karrier szempontjából kardinálisnak tekinthetők.

Bordy Bella Gyulán született, Brada Ede, Jan Cieplinski és Nádasi Ferenc nö-
vendéke volt, majd ösztöndíjjal Párizsba utazott és ott adatott lehetősége tanulni
és szakmailag fejlődni. Fontosnak tartom, hogy néhány sor erejéig megemlítssem
mestereinek munkásságát, azoknak néhány kardinális elemét, hiszen az előadó-
művészeti szcénában fellelhető tanítvány-mester kapcsolat igazán meghatározó
tud lenni egy-egy karrier során.

Egyik mestere Brada Ede (Bécs, 1879. március 14. – Budapest, 1955. május 8.)
koreográfus, balettmester, valamint táncos. Brada munkásságát a bécsi operában
kezdte meg, majd ezt követően érkezett Pestre. A Magyar Színházművészeti
Lexikont segítségül híva kiderül, hogy *„Tanulmányait Hazisnál, Edmund Foitusról
és van Hammenál végezte. [...] A Magyar Királyi Operaházban 1902-ben lépett
fel először. Közben megalapítja a balettiskoláját.”* 1909 óta az Opera balettmes-
tere, valamint a Magyarországi Táncmesterek Egyesületének elnöke.³

Fuchs Livia *Jan Cieplinski munkássága a budapesti Operaházban* című ta-
nulmányában foglalkozik az Operaház igazgatójának külföldről hozott koreog-
ráfusaival, amelynek okait Radnai, illetve az Operaház részéről fel is vázolja
részletesen. Cieplinski lengyel táncos, koreográfus és pedagógus, aki Radnai
igazgatósága alatt került az Operába. Majd jelzi, hogy Radnai Miklós (1892–1935)
zeneszerző, színiigazgató „harmadik nekifutásra találja meg azt a balettmestert
és koreográfust, aki kisebb-nagyobb megszakításokkal, közel két évtized alatt
– 1930 és 1948 között – évekig egyedül, később Harangozó Gyulával és Milloss
Auréllal hol párhuzamosan, hol egymást felváltva zárkóztatta fel a budapesti
operabalettet Európához. Radnai ugyanis Jan Kiepurra ajánlására meghívta
Stockholmból Jan Cieplinskit, akiről hamarosan kiderült, hogy nemcsak a nem-
zetközi kortárs repertoár jó ismerője, hanem invenciózus és muzikális alkotó.
Olyan koreográfus, aki egyaránt ismeri a klasszikustánc- és a modern tánc-szó-
kincset, s aki épp a lengyel nemzeti táncok kutatójaként és színpadra állítójaként
a magyar nemzeti táncok iránt is érdeklődött. Mindezekon felül még egy terü-

³ Bővebben olvasható információ a *Magyar Színházművészeti Lexikonban*: SCHÖPFLIN Aladár (szerk.): *Magyar Színházművészeti Lexikon* 1. Bp., 1929.

leten hozott újdonságot s alkotott jelentőset: a nálunk korábban ismeretlen, cselekmény nélküli, tiszta tánckompozíciók területén.”⁴

A harmadik mester, akit megemlítek, hiszen hatással volt Bordy Bella karrierjére, Nádas Ferenc táncos, balettmester és balettigazgató, akinek egyéni iskolája volt, sőt még saját képzési módszert is kidolgozott – olvasható a róla szóló forrásokban: „Az Operaház balettmestere, valamint saját magániskolát is nyitott, továbbá saját képzési módszert alakított ki, melyet az olasz klasszikus balett-pedagógia elvei alapján tett.”⁵

A primabalerina

Visszatérve Bordyra, a művésznő számos balettfőszerepet kapott, s számos előadás szereplőjeként lépett a színpadra. Mint azt már említettem, kora ifjú korában került az Operába kimagasló tehetségének köszönhetően. Felmerül a kérdés, hogy milyen szerencse kellett ahhoz, hogy felfedezze magának a tehetséget az Opera. A történet voltaképpen nem tűnik különösnek, viszont szerencsésnek és kalandosnak annál inkább. Az Operaház hajdani primabalerinájának felfedezésével kapcsolatosan főképpen jubileumi interjúk viszik az érdeklődőt közelebb ahhoz a történethez, amely kontextualizálja, hogy az ifjú, az egykoron még csak tizenöt éves Bordy mikor és milyen körülmények között szerződött az Operaházhoz. Felfedezésében kimagasló szerepet játszott Dalnoky Viktor, továbbá Debrecen városa mint helyszín. Elmondható tehát, hogy természetesen kifejezetten sok múlott a szerencsén, de a kiemelkedését elsősorban a kimagasló tehetségének köszönhetette. Schuschny Aurél interjút – *Jubileumi interjú Bordy Bellával, akit Dalnoky fedezett fel a debreceni tánciskolában* címmel – a Színházi Magazin hasábjain publikálták 1943 nyarán, mely publicisztikában kiderül, hogy Dalnoky Viktor vendégszerepelt Debrecenben, és időt szánt arra, hogy megtekintse a városi tánciskola növendékeit. Az írás kiemeli Bordy jellemének, küllemének megragadó momentumait is: „Ugyancsak tizenöt évvel ezelőtt Dalnoky Viktor vendégszerepelt Ptasinszky Pepivel együtt Debrecenben. Meglátogatták a városi tánciskolát és megnézték, mit tudnak a növendékek. Dalnoky egy barna hajú, nagy szemű kislányra lett figyelmes, akinek mozdulatai puhák és csiszoltak voltak és ritmusérzéke is kiemelte a többiek közül.”⁶

⁴ FUCHS Livia: *Jan Cieplinski munkássága a budapesti Operaházban* = MAJOROS Zita (szerk.): *Tánc-tudományi Tanulmányok* 15. (1988–1989). Bp., Magyar Táncművészek Szövetsége, Tudományos Tagozata, 1989, 40.

⁵ SZÉKELY György (szerk.): *Magyar Színházművészeti Lexikon*. Bp., Akadémiai Kiadó, 1994.

⁶ SCHUSCHNY Aurél: *Jubileumi interjú Bordy Bellával, akit Dalnoky fedezett fel a debreceni tánciskolában* = *Színház Magazin*, 1943. július 28., 32. sz., 14–15.

A sokoldalú tehetség

Bordyt nem csak a balett érdekelte, hiszen egy 1964-ben a Muzsika hasábjain megjelent interjúban elmesélte az őt kérdező riporternek, hogy 21 éves korában nem kapott egy esztendőig kellő feladatot az Operában, így elhatározta, hogy szubrett lesz, és az éneklés tanulását is szorgalmazta: „Mindig jó táncosnő akartam lenni. A jó táncosnő fogalma azonban számomra többet jelentett a betanult lépések megvalósításánál. A tanultakat a szerepnek megfelelően előadni, ezt tartottam a legfontosabbnak. Amikor 21 éves koromban egy évig nem kaptam kellő feladatot az Operában, elhatároztam, hogy szubrett leszek, és ezért énekelni tanultam. Ez hozta az újabb ötletet, a beszédtanulást. A verseket mindig nagyon szerettem, úgy gondolom, jó, ha valaki – még ha táncos is és nem tud jól szavalni – sok verset tanul.”⁷ A sorok árulkodnak egyfelől a művésznő habitusáról, illetve arról, hogy éghetetlen vágya volt a szakmai fejlődésre, amely szorgalmat és küldetéstudatot a korai sajtó reprezentációja szintén visszaigazolja.

Bordy ehhez mérten számos filmben is szerepelt: *A piros bugyellár*s (1938), *Uz Bence* (1938), *Két lány az utcán* (1939), *Cserebere* (1940), *Intéző úr* (1941), *Szerető fia, Péter* (1942), *Viharbrigád* (1943), *Szerelmes szívek – Három kérdés* (1944), *Déli báb minden mennyiségben* (1961).^{8,9} Csak néhány film a sok közül, de az adatok alapján látható, hogy filmszerepeinek zöme 1938–1944 közé tehető – mellék- és főszerepeket szintén játszott –, miközben ebben az időszakban volt a Madách Színház tagja is, sőt a Fővárosi Operettszínházban szintén fellépett.

A filmipar azonban válságba került, mert a zsidótörvények ismert alkotókat, színészeket kényszerítettek parkolópályára – írja Bolvári-Takács Gábor a *Balett-művészek filmszerepei* (Bordy Bella, Kovács Nóra, Róna Viktor és Handel Edit egy-egy prózai alakítása) című, 2016-ban a Táncstudományi Közleményekben megjelent tanulmányában: „A magyar filmgyártás a 30-as évek végétől termelési válságba került. A zsidótörvények miatt népszerű és sokat foglalkoztatott filmes alkotók és színészek kényszerültek parkolópályára, miközben a magyar filmipar védelmét célzó 1935. évi XIV. tc. a mozikban – forgalomtól, nézőszámától függően – 10–20%-ban magyar gyártású filmek vetítését írta elő. A második világháború kitörésétől egyre több országgal kapcsolatban állt elő behozatali tilalom, ugyanakkor a bécsi döntések nyomán a kópiákkal ellátandó államterület bővült. A filmgyárak nagyüzemi módra kapcsolak: 1934-ben 10, 1936-ban 20, 1938-ban 32,

⁷ LIGETI: i. m. (1964), 28–29.

⁸ Hangosfilmweboldal, Bordy Bella, <https://www.hangosfilm.hu/filmenciklopedia/bordy-bella> (utolsó letöltés: 2021. 03. 20.).

⁹ Bordy Bella számos filmszerepet tudhatott magának, habár azt érdemes kiemelni, hogy tehetsége a balettban sokkal inkább megmutatkozott. Jól láthatóan filmjeiben sokszor építettek táncudására, amelyet egyébként a róla szóló rövidebb írások is rendszeresen megemlítenek.

1943-ban pedig már 53 magyar film készült. Ezzel párhuzamosan új szereplőkről is gondoskodni kellett, így lépett a filmvászonra 1938-ban három filmben is Bordy Bella, az Operaház magántáncosa.”¹⁰ – Bordy tehát már 1938-ban a vásznon szerepelt, s új szereplőként történő megjelenése összefügg megrendítő múltbéli események következményével is.

Bordy a filmipari munkássága során megjelent a *Mozi Újság* egyes számaiban, mint akár az 1942. évi 41. szám hasábjain is, ahol a *Szerető fia, Péter* című filmben alakított szerepéről beszélt a nagyérdeműnek. Szintén izgalmas olvasmányt találunk az 1942. évi, de már az 52. lapszámban is, ahol *Bordy Bella mosolyog* címmel készült interjú, amely nem sokban különbözik egy tehetséges sztár mai interjútól hasonló magazinokban. Itt a magyaros ruháiról, öltözékeiről diskurál a művésznő, amely arról is árulkodik, hogy művészete, szerepei, filmszerepei egyfajta divatikonná is tették, s a rajongók, a kíváncsi szempárok már a színpadon túli Bellát is látni szeretnék volna.¹¹

A filmgyártás mellett közben fellépett a Budapesti Operettszínház színpadán, valamint a Madách Színház társulatát is erősítette tehetségével, itt prózai darabokban uralta a színpadot. Érdekességgént említem meg, hogy miközben elkezdtem a kutatás során gyűjteni az életmű fontos állomásainak kiemelése végett az adatokat azzal kapcsolatosan, hogy Bordy karrierje folyamán milyen darabokban játszott, és főképpen hol és milyen teátrumok színpadán, akkor figyelmes lettem a Csorba Győző Könyvtár Helyismereti Gyűjteményére, abban is az 1950-es évektől megjelent színházi dokumentumokra. Az egyik ilyen plakátdokumentum a Pécsi Nemzeti Színház előadását hirdető klasszikus színházi plakát, amely a *Csendül a nóta...* című előadást reklámozza. A plakát a 1959. március 16-án este fél 6 és háromnegyed 9 között játszódó előadásra invitálta a színházkedvelő közönséget. Bordy az előadás egyik közreműködőjeként van feltüntetve a dokumentumon.¹²

Az 1938-as év egyébként mondhatni mozgalmas volt a művésznő életében, ugyanis ehhez az időintervallumhoz, vagyis az 1938-as évhez kapcsolódik majd a *Magyar Csupajáték* is, amelyről a tanulmány következő szegmensében részletesen írok. Bordy karrierjének végső díszeként 1965-től Bécsben dolgozott balettmesterként, ott tanított mozgástechnikát, majd 1969-ben lett érdemes művész.

¹⁰ BOLVÁRI-TAKÁCS Gábor: *Balettművészek filmszerepei (Bordy Bella, Kovács Nóra, Róna Viktor és Handel Edit egy-egy prózai alakítása) = Táncstudományi Közlemények: a Magyar Táncművészeti Egyetem folyóirata*, 2016, 8. évf., 1. sz., 63.

¹¹ *Bordy Bella mosolyog* = *Mozi Újság*, 1942, 52. sz.; *Bordy Bella beszél a legszebb szerepéről a „Szerető fia, Péter”-ben* = *Mozi Újság*, 1942, 41.sz.

¹² A Pécsi Nemzeti Színház plakátja: *Csendül a nóta...*, Magyar Digitális Archívum.

A Magyar Csupajáték – kontextualizáció

Bordy Bella munkásságának néhány izgalmas pontjának kiemelése után először a *Magyar Csupajáték*ot helyezem el a történeti ívben, majd másodlagosan emelem ki Bordy és a *Magyar Csupajáték* kapcsolatát. A *Magyar Csupajáték* elsődlegesen Milloss Aurélhoz¹³ kapcsolódik, akinek „magyarországi munkásságának két fő sodorpontját elsősorban szülőestjei alkották, másodlagosan pedig az önön vezette stúdió és stagione-produkciók, melyek könnyen mobilizálhatók voltak”.¹⁴

A *Magyar Csupajáték*-előadások kapcsolódtak az 1938. május 25-én megrendezett harmincegyedik Eucharisztikus Világkongresszushoz, ugyanis előadásai a színházi premierek táborát erősítették. Paulini Béla¹⁵ szövegeknyíróként¹⁶, illetve Millos koreográfusként, játékmesterként igazgatta az összeszerveződött táncosokból és előadóművészekből álló szezonális csoportot.¹⁷

A *Magyar Csupajáték* egyedülálló jelentőséggel bír a hazai tánc- és színház-művészetben, amely ahogy már Kővágó Zsuzsa is jelezte A *Magyar Csupajáték története dokumentumok tükrében – Válogatás a Bordy Bella hagyatékából* című tanulmányában, Milloss „magyar” korszakának lenyomatát jelenti, s nem mellesleg Paulini Bélának is kiváló korszakát tükrözi: „Milloss Aurél koreográfusi-rendezői munkásságának csillogó fejezete és sajátosan »magyar« korszaka a Magyar Csupajátékban végzett tevékenysége. Paulini Béla színházi-szervezői munkásságának pedig tetőpontját jelentette a produkció életre hívása. Két ember, aki tudta, mit akar, felismerte és tisztelte a másik fél tehetségét, egyedülállót alkotott a magyar tánc- és színházművészet történetében. Paulini Béla és Milloss Aurél találkozásának köszönhető, hogy tehetséges, fiatal művészek munkájából megszületett és volt egyszer egy Magyar Csupajáték.”¹⁸

¹³ Milloss Aurél (1906–1988) táncművész, koreográfus.

¹⁴ Részletesebben: KŐVÁGÓ Zsuzsa: *Millos Aurél szülőestjei és a Magyar Csupajáték = Táncstudományi Tanulmányok*, 1997, 1. sz., 55.

¹⁵ Ifj. Lele József *Paulini Béla emlékezete* című írásában ír Paulini munkásságának kardinális szerepéről, miszerint az 1881-ben Csákváron született író, újságíró és illusztrátor nevéhez fűződik a Bokréta-mozgalom szervezése. Ő volt az, aki „megszervezte a magyarországi falvak hagyomány-őrző népi együtteseit”, továbbá Lele kiemeli, miszerint: „Paulini Béla nagyon szép, ám korántsem göröngyöktől mentes utat járt meg. Önzetlenül, kompromisszumok és alkudozások árán, álmait olykor a lehetőségekhez igazítva, de olyan mozgalmat hozott létre, hogy a köztudat fél évszázad után is számon tartja a Gyöngyösbokrétát.” Ifj. LELE József: *Paulini Béla emlékezete = Honismeret*, 1990, 2–3. sz., 159.

¹⁶ „A kilenc rövid képből összeállított »zenés, dalos, táncosjáték« szövegét Paulini írta egynek kivételével, amely boldogult Jászay-Horváth Elemér műve.” SCHÖPFLIN Aladár: *Bemutatók = Nyugat*, 1938, 6. sz.

¹⁷ KŐVÁGÓ: i. m. (1997), 59.

¹⁸ KŐVÁGÓ Zsuzsa: *A Magyar Csupajáték története dokumentumok tükrében = Színházstudományi Szemle* 20., Bp., 1986.

A kérdés elsődlegesen az, miért volt olyan különleges a produkció, hogy a mai napig meghatározó jelentése van a színház- és táncutatók számára?

Kővágó a már említett tanulmányában ennek a tényét rögzíti, amellyel egyet-értek, de kiegészíteni is szeretném azt: „A fotódokumentumokból, a zenei anyag vizsgálatából és a személyes visszaemlékezésekből egyaránt kitűnik, hogy az alkotók valóban újszerű, a folklórt tiszteletben tartó, ma is korszerű szemlélettel állították színpadra a produkciót. A Magyar Csupajáték első bemutatásával kikristályosodott koncepció közvetett hatása máig is érvényesült a színpadi néptáncművészetben.”¹⁹ Kővágó írásában továbbá szembetűnik az olvasónak, hogy a korabeli sajtópropaganda szintén említést tett a játékokról. A játékok jobbra folklórihletésű, rövidebb darabok voltak, amelyeknek több esetben egyik vezető táncosa Bordy Bella személye volt. Kiegészítési gesztusként azzal élnék, hogy voltaképpen a sajátos formátum, a neves alkotók együttes jelenléte, illetve a folklór ízléses jelenlétének összessége teszi együtt értékessé a *Magyar Csupajátékot*, hiszen a produkciók esztétikai és művészeti szempontból olyan különleges szintre léptek, hogy még mai is kutatható, felderítésre váró anyagot kínálnak fel a kutatóknak.

Kővágó ebben az írásában hivatkozik egy újságcikkre, amely a 8 óra 1938. évi május 10-i lapjának 8. oldalán található. A „Csupajáték” előadásai miatt én is megkerestem az archívumban a partikuláris lapszámot, hogy mindenképpen ki tudjam gyűjteni és értelmezni a megfelelő előadásokat. A keskenynek, rövidnek tekinthető újságcikkben beszámolnak a Művész Színház 1938. évi utolsó produkciójáról, amely történetesen Paulini Béla táncos és zenés magyar képsorozata. Az előadás címe: *Paulini magyar játéka. Csupa játék szövegben, táncban és képben.*

Bordy és a *Csupajáték*

A *Magyar Csupajáték* a sikerét hazai és nemzetközi produkciókon keresztül tudhatja magáénak. Az előadásokat egy későbbi bekezdésben sorolom fel és részletezem. Az írásnak ezen a pontján jelölöm ki azokat a kérdéseket és szempontokat, amelyek már egy következő alproblémát kiválasztó és nem retrospektív, áttekintő és kijelölő írás során nagyobb hangsúlyt kapnak, de az íráshoz készülő szóbeli előadás szintén a jelen szövegben kontextualizált témához kíván majd további utakat kijelölni.

Elsődleges kérdés Bordy Bella esetében, hogy felderítésre kerüljön, miszerint Bordy kivételesen nehezen tudott Pauliniékhoz csatlakozni, hiszen abban az időben az Operaház engedélye volt szükséges a művészno szerződtetéséhez.

¹⁹ Uo., 30.

Tóvay Nagy Péter írásából²⁰ derül ki az is, miszerint Bordy művésznő részeinek próbáival várnia kellett a társulatnak addig, amíg az engedélyt meg nem kapták az Operaháztól. Egy ilyen függési viszonyban is érdemes rátekinteni Bordy *csupajáték*beli szereplésére, de azt is érdemes megvizsgálni, hogy Bordy szerepléséről a sajtó hasábjain miképpen emlékeznek meg. Bordy érdekes kihívásnak fogja fel a *Magyar Csupajáték*ot, hiszen tehetségének sokoldalúságát viheti színre. Itt, e ponton emlékezzünk csak arra, hogy a folyamatos szakmai kihívásokat kereső művésznő még egy 1964-es interjú során is azt jelezte, hogy éppen verselni tanul. A *Csupajáték* esetében szintén szakmai kihívás elé áll Bordy. A táncosnőt ekkor már primadonnaként is jegyzik, amely a korábbi primabalerína-terminushoz, „-titulushoz”, -kifejezéshez képest voltaképpen eltérést mutat.

Bordy egyébként a *Csupajáték*ban a harmadik kép, avagy az *Áspiskígyó* egyik főszereplője is, aki először áll ekkor prózai színpadra, természetesen az előadás nagy részében táncolt. Midőn a *Csupajáték* után Bordy számos filmszerepet kapott, ez a darab mondhatni egyfajta nyitás is lehetett számára az új szakmai lehetőség felé. A további kutatás, gyűjtés feladata egy olyan dokumentum készítése, amelyben a korabeli sajtóorgánumok vizsgálata elsődleges Bordyra vonatkozóan. Kiemelten fontos, hogy miképpen nyilatkozik a művésznő a *Csupajáték*ban betöltött szerepéről és élményeiről, hiszen az interjúk és egyéb zsánerű cikkek segíthetnek megérteni, hogy valóban olyan nagy jelentősége volt-e Bordy életében a *Csupajáték*nak, és hogy fordulópontot jelentett vagy sem.

Összegzés

Az írás áttekintette Bordy karrierjének fontos állomásait, megidézte mestereinek munkásságát, hangsúlyozva azok jelentőségét a művésznő életében. Kiderült, hogy Bordy „mindig jó táncosnő akart lenni”, amelyről az áttekintés fényében, de a táncművészeti írott és emlékezetben meglévő megítélése által is bátran állíthatjuk: sikerült. Életének aktív táncosnői, balett-táncosnői, filmszereplői szakasza termékenynek bizonyult, s kapcsolatba került a *Magyar Csupajáték*kal is pontosan abban az esztendőben, amikor a filmes karrierje szintén elindulni látszott. Az írás második szakasza kardinálisnak tekintette a *Csupajáték* kontextualizációját, fontos forrásokat beemelve, majd pedig kijelölte azokat a kérdéseket, amelyek a felmerült források alapján Bordy és a *Csupajáték* kapcsolatát illetően kardinálisnak tekinthetők.

²⁰ TÓVAY NAGY Péter: *Magyar Csupajáték – Újságkiadványok a Paulini Béla-hagyatékban II. = Táncudományi Közlemények: a Magyar Táncművészeti Egyetem folyóirata*, 2020, 12. évf., 1. sz., 4–30.

A kutatás távlatai között van Bordy és a *Csupajáték* most felmerülő kérdéseinek specifikus elemzése korabeli sajtóforrások alapján, amelyeknek célja, hogy elmélyítsék a Bordy Belláról történő szakmai diskurzust, továbbá felkínálják a lehetőséget a *Csupajáték* feldolgozásának variábilis szempontjai mentén történő bővítésére.

Irodalomjegyzék

- BOLVÁRI-TAKÁCS Gábor: *Balettművészek filmszerepei (Bordy Bella, Kováts Nóra, Róna Viktor és Handel Edit egy-egy prózai alakítása)* = *Táncstudományi Közlemények: a Magyar Táncművészeti Egyetem folyóirata*, 2016, 8. évf., 1. sz., 63.
- *Bordy Bella beszél a legszebb szerepéről a „Szerető fia, Péter”-ben* = *Mozi Újság*, 1942, 41. sz.
- *Bordy Bella mosolyog* = *Mozi Újság*, 1942, 52. sz.
- FUCHS Livia: *Jan Cieplinski munkássága a budapesti Operaházban* = MAJROS Zita (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok* 15. (1988-1989). Bp., Magyar Táncművészek Szövetsége, Tudományos Tagozat, 1989, 40.
- Hangosfilmweboldal, Bordy Bella, <https://www.hangosfilm.hu/filmenciklopedia/bordy-bella> (utolsó letöltés: 2021. 03. 20.).
- KOLLEGA TARSOLY István (szerk.): *Magyarország a XX. században*. III. kötet, Babits Kiadó, 1998.
- KÓVÁGÓ Zsuzsa: *A Magyar Csupajáték története dokumentumok tükrében – Válogatás a Bordy Bella-hagyatékból* = *Színházstudományi Szemle* 20., Bp., 1986.
- KÓVÁGÓ Zsuzsa: *Millós Aurél szólóestjei és a Magyar Csupajáték* = *Táncstudományi Tanulmányok*, 1997, 1. sz., 55.
- LELE József: *Paulini Béla emlékezete* = *Honismeret*, 1990, 2-3. sz., 159.
- LIGETI Mária: *Beszélgetés Bordy Bellával operaházi jubileuma alkalmából* = *Muzsika*, 1964. november 1., 11. sz., 28.
- PÁLFI Csaba: *A Gyöngyösbokrétá története* = *Táncstudományi Tanulmányok*, 1970.
- *Paulini magyar játéka* = *8 Órai Újság*, 1938. május 10., 8.
- Pécsi Nemzeti Színház, plakát: *Csendül a nóta...*, Magyar Digitális Archívum.
- SCHÖPFLIN Aladár (szerk.): *Magyar Színházművészeti Lexikon* 1. Bp., 1929.
- SCHÖPFLIN Aladár: *Bemutatók* = *Nyugat*, 1938, 6. sz.
- SCHUSCHNY Aurél: *Jubileumi interjú Bordy Bellával, akit Dalnok fedezett fel a debreceni tánciskolában* = *Színház Magazin*, 1943. július 28., 32. sz., 14-15.
- SZÉKELY György (szerk.): *Magyar Színházművészeti Lexikon*. Bp., Akadémiai Kiadó, 1994.
- TÓVAY NAGY Péter: *Magyar Csupajáték – Újságkivágatok a Paulini Béla-hagyatékban II.* = *Táncstudományi Közlemények: a Magyar Táncművészeti Egyetem folyóirata*, 2020, 12. évf., 1. sz., 4-30.